

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 15.

V Ljubljani, 15. avgusta 1891.

Letnik IV.

Okopavanje zelenjadi.

Napačno mislijo mnogi, da je jedini namen okopavanju, da se odpravi plevel. V resnici se pa z okopavanjem zraku naredi pot v zemljo, poleg tega se pa še zemlji ohrani vlažnost. Grede v zelenjaku, katere se ne pokrijejo, morajo se pogostoma okopavati, posebno po zalivanji. Zalivanje namreč zemljo jako trdi, trda zemlja pa rast jako zadržuje. Z ene strani namreč ovira, da zrak ne more v zemljo in se zatorej gnoj ne razkrajaja, na drugi strani pa brani vlagi izhlapevati, vsled česar se površina posuši. Kakor hitro se z okopavanjem razruši povrhnja skorja, moreta zrak in rosa v zemljo, vlaga lahko izhlapeva ter prihaja iz spodnjih plasti na površje. Kolikrat naj se okopava, to se ne da določiti, ravno tako tudi to ne, kdaj naj se okopava. Pri vročem vremenu je dobro pogostoma okopavati, in to več pomaga nego pogosto zalivanje. Gledati se mora tudi na to, kakšna je zemlja. Seveda se mora težka ilovnata zemlja večkrat prekopavati, nego lahka. Potrebno je okopavati po zalivanji. Zalivaj še tako skrbno, vendar se bode po vrhu naredila skorja, ki se mora odstraniti, če naj zalivanje koristi. Okopava se z raznimi pripravami, najboljše z veliko vrtnarsko motiko. Rez njena, ki je na eni strani, zadere se globoko v zemljo in odstrani vsak plevel, z rogljema drugi na strani pa lahko zemljo jako globoko zrahljaš, ne da bi korenine poškodoval. Mala motika se pa rabi z dobrim uspehom za okopavanje sadik. Z rezjo lahko zrahljaš zemljo mej vrstama, z rogljema pa grude razbiješ, plevel izvlečeš na vrh in rastlinam prispeš zveže prsti. Posebno pri dolgi suši se to orodje uspešno rabi pri onih rastlinah, ki so posejane v vrste.

Obrezovanje visokodebelnih marelic.

Marelice obrezujemo, da se sok enakomerneje razdeli po vseh njih delih, s čimer se jim podaljša življenje. Vsled obrezovanja tudi veter manj škoduje drevju, ki dobi lepšo obliko in rodi lepše, boljše in obilnejše sadje. Visoke požlahtnjene marelice je težko vzgajati, naj bodo cepljene tudi na marelične podloge. Za vzgojenje visokih debel izbero se le necepljenci starejših, manj rodovitnih vrst, zlasti Alberge de Tours, velika pomladna marelica i. t. d. Ta drevesa pa ne dosežejo visoke starosti, če se za nja ne brigamo. Dolgo jih pa lahko ohranimo, če jih pametno obrezujemo. S tem lahko preprečimo iztok smole, ožig in pa trohnenje. Drevesa pa tudi bolje rode, ker slednje leto zraste nov ploden les.

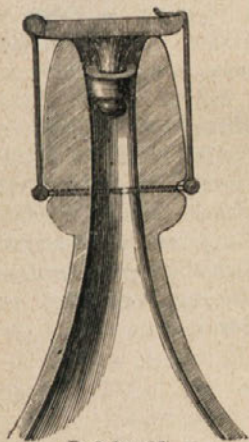
Najboljši čas za obrezovanje sta meseca julij in avgust brž potem, ko se je spravilo sadje. Ta čas se ni bati, da bi smola iztekala iz drevesa, rane se hitro zacelijo, v drevesih je še dovolj soka, da pokrepča popke, ki bodo rodili drugo leto sadje. Najprej se porežejo vse letne mladike, ki so že 8 do 14 centimetrov dolge, za tretjino ali polovico, pa tudi stari les se obreže, če naj ima drevo lepo obliko. Odstranijo se še preveč zahomotanani popki sredi krone, kateri ne morejo roditi lepega sadu, ker dobivajo premalo zraka in solnea. Poreže se pa tudi ves suhi les. Obrezovati je slednje leto in po starosti in krepkosti drevesa bolj ali manj na kratko. Rane se hitro zacelijo, in smola se ne izceja. Če pa vzlje vsemu skrbnemu ravnanju drevesa ne učkajo previsoke starosti, ali so pa trpela zaradi hudih zim, mora se marcija ali aprila meseca precej daleč od debla obrezovati na starem lesu, da tako imenovani speči popki prodro skozi staro skorjo. Pri takem ravnanju marelično drevo učkaja štirideset do petdeset ali pa še več let. Starost se ravna potem, na kakšnem kraji je drevo in kakšno je. Večkrat pa marelice pritlikovke zaradi pomankljivega obrezovanja zrastejo visoka drevesa, posebno take, ki so cepljene na češplje. V tem slučaju je treba posebno na to gledati, da se jim da pri obrezovanju lepa oblika.

Kako se dela šampanjec iz sadja?

Za sadni šampanjec ne jemlji sladkega, dišečega sadja, ampak odberi sadje, ki pozno zori in je rezno. To je najvažnejše, kajti šampanjec iz dišečega, sladkega sadja se ne izčisti. Najboljše vrste so tiste, iz katerih se dela čisto, trpežno sadno vino, najsi se že tako ali tako imenujejo; vsak okraj ima druge dobre vrste.

Kadar sadje zmečkaš, deni je v stiskalnico. Ne jemlji prvega najslajšega soka, temveč poznejšega, ko je sadje uže dobro stisneno in teče čist sok. V tem imej pripravljene čiste steklenice. Najboljše so steklenice s patentovanim zamaškom.

Podoba 37. to jasno kaže. Te steklenice postavijo se narobe v kleti, to je tako, da stoje na porcelanastem zamašku. Tri tedne prej, predno se pije šampanjec, vzemi vsako steklenico in jo narobe v roki držeč potresi, da se drožje in druga usedlina zbero ob zamašku. Kadar hočeš šampanjec piti, vzemi steklenico v desno roko, položi kazalec na porcelanasto glavico na zamašku tako, da je obrnen locenj proti levi roki. Steklenico drži nad skledo in z levico odpri locenj. Ko s kazalcem malo prijenjaš, brizgavo drožje ven, in steklenico lahko iz nova zapreš in jo postaviš v led ter potem šampanjec piješ, kadar hočeš.

Podoba 37.

Popolnoma čist šampanjec ne bode nikdar, toliko pa vender, da ga lahko s slastjo piješ. Naravni slad ni še popolnoma izvrel, ker pomankanje zraka ovira vrenje. Pijača je kaj prijetnega okusa, in se od nje lahko upijaniš. Nekateri priporočajo pridejati kake stvari, po kateri bi šampanjec dišal, izkušnje pa kažejo, da je bolje tega ne storiti. Kutne in črnega ribeza duh je navadno premočan, in šampanjec potem ni prijeten. Tudi se ne priporoča dodevati sladkorja.

Iz ribeza pa delaj šampanjec drugače. Vzemi 1 liter soka, 2 litra vode, 600 gramov sladkorja in pusti, da vse to močno zavre in je videti, da se vino uže čisti. Potem ga deni v steklenice, v kateri je že bil šampanjec. Steklenice

se zamaše, zavežejo in denejo v klet. Če je klet dobra, dobiš v pol leta kaj dober šampanjec, kateremu prideni malo cukrene vode, predno ga piješ. Pri ribznem vinu je to lahko, ker vrenje ni tako burno, vender je pri odpiranju previdno ravnati.

Varstvo drevja zoper poškodovanje.

Kdor zasadi drevo, gledati mora, da je tudi zavaruje, da ga ne poškodujejo pri vožnji. Zal, da se v tem oziru premalo stori. Pri marsikakem drevesu vidimo pri tleh hude poškodbe, katere napravijo nepazni in leni hlapeci. V tem oziru so nam Švicarji lep vzgled. Pri oranji puščajo okrog dreves cel kolobar, da le ne pridejo preblizu drevja. Kolobar, ki je seveda podolgast in na obeh straneh rtast, skrbno zrahljajo. Prijatelj drevju je kar vesel tako skrbnega ravnanja, ki drevesom dobro dene; to kaže njih zdravje in obilo sadje. Poškodovanje pri oranji se tem manj more opravičevati, ker se že lahko pomaga, če se zabijeta dva močna kola na vsako stran drevesa.

Kako naj se drevje varuje ob cestah? Tukaj pomaga že eden sam kol po dnevi, ali po noči neumni in zaspani, ali pa hudobni ljudje lahko kol podero in drevo poškodujejo. Če se zabijeta dva kola, pa se ni toliko bati poškodbe. Poleg tega se pa mora gledati, da ima kolobar okrog drevesa pravo obliko. Odprt mora biti proti cesti, da dežnica ne teče kar s ceste v jarek, temveč drevesu koristi. V njej je dosti redilnih snovi.

Treba je pa tudi varovati drevesa po pašnikih, ki so navadno po rebrih. Živina se rada drgne ob trde stvari. Če ima drevo le eden sam kol za varstvo, drgnejo in poškodujejo ga krave ob strani. Tukaj je dobra tristranska ograja. Taka ograja je tudi zaradi tega dobra, da svinje ne rijejo okrog drevesa. Tudi tukaj glej, kako obliko ima kolobar okrog drevesa. Biti mora vodoraven in spredaj imeti močen rob, da dežnica ne teče kar ob drevesu. Zato je dobro, da ob strani napraviš dve brazdi.

Čebulkaste cvetlice (bulbosae).

Sedaj, ko vse najlepše cvete in raste, veseleč se solnčatega poletja, spe neke cvetlice svoje poletno spanje. To so cvetlice čebulke, ki so cvele po zimi in ob rani spomladi, a sedaj počivajo in zbirajo novih moči za prihodnjo zimo. Ime čebulke so dobile po svoji čebulici podobni korenini.

Kadar čebulke spomladi odeveto, prično jim tudi listi veniti in sahniti, tako da za nekaj časa ni moči poznati, kod so rasle. Ostale so pa v zemlji čebulice, katere treba ob suhem vremenu pobrati ter jih na suhem, zračnem prostoru posušiti, da tako ostanejo do časa, ko jih treba zopet saditi. Vsaka čebulica ima okoli sebe malih čebulic, nov zarod, kateri se od stare čebule odloči, razdeli in vsaka čebulica zopet samostojno posadi. Tako se te cvetlice množe.

Čebulkaste cvetlice sade se na prosto, na vrt, ali pa v lonce, kjer nas uže v trdi zimi s svojim cvetjem razveseljujejo. Čebulke, ki naj cveto uže po zimi, treba si skoraj oskrbeti, oziroma naročiti, kajti kmalu bo došel čas, ko jih bude saditi.

Najnavadnejše čebulke, ki se naroče od vrtnarja in katere si vsak lahko goji, so: hianciute (*hyacinthus candicans*), tulipe (*tulipa Gesneriana*), navadue narcise (*narcissus poeticus*), žonkile (*narcissus Jonquilla*), tacete (*narcissus tacetta*), anemone (*anemone hortensis*), podleski (*crocus vernus, sativus*), lilije, *ranunculus hortensis*, *triteleia uniflora* in druge.

Razen teh cveto tudi druge divje rastoče čebulke tako lepo, da jih je vredno v ravno ta namen kakor prejšnje saditi, n. pr. grozdnata bruščica (*muscaria racemosum*), višnjeva čebulica (*scilla bifolia*), pasja čebulica (*gagea lutea*), ptičje mleko (*ornithogalum umbellatum*), zvončki, levkoje (*leucoium*) in druge.

Navedenih je sedaj, ko nimajo perja, težko najti, posebno ako si prostora, ker so spomladi ecele, nismo zapomnili.

O sajenji in gojitvi čebulk o priliki.

Rajko Justin.

Vrtnarske raznoterosti.

Rdeče lise na češpljevem drevju. Marsikak kmetovalec je že opazil, da češpljevo listje nekatera leta dobi rdeče lise. Te lise prihajajo od neke glive (*palystigma rubrum*), katere epidemični značaj kaže, da lahko postane jako škodljiva listju in sadju pri slivah in češpljah. *Polystigma rubrum* prikaže se pomladi na mladem listju, rdeča barva prihaja od tako imenovanih spermogonij (stektenicam podobnih, v listje vdrtih posodic), ki se naredo po leti. Spermogonije razvijejo na zunaj zakrivljene, lasem podobne spermacije. Jeseni se pa na odpalem listju naredo iz spermacij mešički, in sicer v velikem številu. Vsak mešiček ima osem klik. Kadar so mešički zreli, razpokajo, in iz njih se raztresejo klike, katere drugo leto zopet provzročijo tako bolezen na listju. Da se pa to prepreči, najbolje je, če se listje pobere in sežge, kajti le tako je moči v resnici ugonobiti klike.

Zakaj so nove ameriške breskove vrste manj občutljive za mraz?

Ameriške breskove vrste so iz dveh vzrokov manj občutljive za mraz: Imajo jih popolnoma pod milim nebom in jih ne obvezujejo, naj bode še tako hud mraz. Vse so vzrasle iz pešek, torej so nove vrste. Rastlinice, ki niso dovolj trpežne, seveda so po zimi zmrznile. Le trdnejše in neobčutljivejše ostale so zdrave. Samo te vrste so se potem pomnožile s požlahtnjevanjem, vzgojevale in tudi pri nas sadile. Ko bi bili v Evropi na enak način izbrali nove vrste, bile bi ravno tako trdne. Ameriške breskve so vse tudi zgodnje. Drevesca, katerih sadje zgodaj dozori, poprej jeseni nehajo rasti in izgube listje. Les je torej že dozorel, pri drugih vrstah pa še raste v oktobru, je še mehek v pozni jeseni, in zatorej mu škoduje prvi silnejši mraz. Take vrste zatorej niso trpežne, in k njim je prištevati več del naših starejših vrst.

Požlahtnjevanje rož. Pri požlahtnjevanji rož se radi poškodujejo popki, s katerimi se misli cepiti, ko se odrezujejo od žlahtnega grma. Da se to prepreči, priporoča se nastopni način. Obreži gosje pero, kakor za pisanje, le konca ne razkolji. Z nožem malo odloči popek od žlahtne rastline, potem pa od zgoraj ali pa od spodaj porini obrezano pero pod popek in ž njim odloči popek od lesa. Na ta način se popek ne pokvari.

Prilivanje ob oblačnem vremenu je jako priporočati, naj bi tudi bilo dežja pričakovati. Ob oblačnih dneh je zrak hladen in vlažen, voda dobro premoči tla, ne izhlapi tako hitro, in prilivanje rastlinam tako dobro dene, kakor bi bil dobro dež pomočil. Naj tudi še dež gre, ko si uže prilil, delo ne bode zastoj. Po leti dež le redkokdaj tako pomoči, da bi ga rastline imele zadosti. Če pa prilivaš ob vročini, nastane mej zemljo in zrakom neugodno razmerje, zemlja je mrzla in hladna, zrak pa vroč in suh. Voda zemljo ohladi, koristi pa ne dosti, ker prehitro izhlapi. Ob vročini sme se seveda zalivati le zvečer. Pa zalivaj ob vročini, kakor hočeš, pomagano ti je le za silo.